

TÜRKİYE'DE BASİT USULDE VERGİLENDİRME, GELİR VERGİSİ ve TOPLAM VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİNİN ANALİZİ¹

ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE BASIC PROCEDURE TAXATION, INCOME TAX REVENUES AND TOTAL TAX REVENUES IN TURKEY

Ersin Nail SAĞDIÇ*

Burcu SOYDAN**

ÖZ

Bu çalışmada, basit usulde vergilendirme, gelir vergisi ve toplam vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ilişki, Türkiye’de iller bazında 2004-2019 yılları dikkate alınarak ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Türk vergi sisteminde, 1999 yılından itibaren ticari kazançların tespiti uygulanan götürü usul uygulaması yerine basit usul yöntemine geçilmiştir. Bu uygulamanın toplam vergi tahsilatı üzerinde etkisinin olup olmadığının ortaya çıkarılması özellikle hedeflenmiştir. Araştırmada bu ilişkiyi ortaya koyabilmek amacıyla panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Analizde değişkenlerin durağanlıkları ve yatay kesit bağımlılıkları belirlendikten sonra değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler ve

ABSTRACT

In this study, the long-run relationship between basic procedure taxation, income tax revenues and total tax revenues is examined in Turkey with regional perspective using panel data analysis. The analysis consists of 81 provinces of Turkey for the period 2004-2019. Basic procedure taxation system entered into force in Turkey on 1999. It specifically aims whether this application has effect on total tax revenue levels and income tax revenue levels or not. After determining the stationary levels of variables, and cross-section dependence of variables and models, long-term relationships and causality relationships between the variables were determined in the analysis. According to

* Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ersinnailsagdic@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4022-8515.

** Yüksek Lisans Mezunlu, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Bölümü, burcusoydan94@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5379-6888.

Sağdıç, E. N., Soydan, B. (Temmuz 2020). Türkiye’de Basit Usulde Vergilendirme, Gelir Vergisi ve Toplam Vergi Gelirleri İlişkisinin Analizi, *Vergi Raporu*, 250, (107-127).

¹ Bu çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü’nde 17.06.2019 tarihinde kabul edilen “Türkiye’de İller Düzeyinde Basit Usulde Vergilendirme, Gelir Vergisi ve Toplam Vergi Gelirlerin İlişkisi: 2004-2017 Dönemi Analizi” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 14.05.2020 / M.K.T.: 19.06.2020

nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, Türkiye’de 2004 ile 2019 yılları arasında iller bazında, basit usulde gelir vergisi tahsilatının, toplam gelir vergisi tahsilatı ve toplam vergi gelirleri tahsilatını uzun dönemde azalttığını ve değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Araştırmanın sonuçları Türkiye’de basit usulde vergilendirme yönteminin tekrar gözden geçirilerek dizayn edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Gelirleri, Gelir Vergisi, Basit Usulde Vergilendirme, Panel Veri Analizi, Nedensellik Analizi.

Jel Sınıflandırma Kodları: H2, C2.

GİRİŞ

Vergi gelirleri, kamu gelirleri arasında tüm ülkeler için önemli bir ekonomik kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik iktisadi görüş çerçevesinden değerlendirildiğinde kamu hizmetlerinin temel finansmanı olarak görülen vergi gelirleri, Keynesyen iktisadi görüş açısından bu özelliğinin yanında birçok amaçla kullanılacak bir iktisadi araç olarak görülmüştür. Bu açıdan vergiler, kamusal harcamaların finansmanını karşılamanın dışında mali, siyasi, sosyal vb. gibi amaçlara ulaşmak için hükümetlerce kullanılmaktadır. Vergi gelirleri, Türkiye’de de diğer ülkelere benzer biçimde merkezi bütçenin içerisinde önemli bir paya sahiptir.

Vergilendirme süreçlerine bağlı olarak, vergi gelirleri elde edilirken verginin türüne göre farklı kriterler uygulanmaktadır. Gelir üzerinden alınan vergilerden biri olan gelir vergisinde de ticari kazançların vergilendirilmesinde 1999 yılına kadar gerçek usul ve götürü usul şeklinde ayrıma tabi tutulup, mükellefin ödeme gücüne göre vergi geliri tahsil edilmekteydi. Ancak götürü usulde vergilendirme; belge ve kayıt düzenini sağlayamaması, vergi adaletine uygun olmaması gibi birçok nedenden dolayı terkedilmiş ve basit usulde vergilendirme sistemine geçilmiştir. Basit

the results, basic procedure taxation revenues has negative and statistically significant effect on total tax revenues and total income tax revenues. Furthermore, it concludes that bidirectional causality runs between the variables. According to these results, basic procedure taxation method should be revised and designed in Turkey.

Keywords: Tax revenues, income taxation, basic procedure taxation, panel data analysis, causality analysis

Jel Classification Codes: H2, C2.

usulde vergilendirmeye belge ve kayıt düzeninin yerleşmesini sağlayarak, vergi gelirleri tahsilatının artırılması amaçlanmıştır.

Vergilendirme sürecinde, vergi yapılarındaki değişiklikler, vergi tür ve oranlarındaki değişiklikler, vergi reformları, vergileme trendleri ve yapısındaki değişiklikler kuşkusuz vergi gelirlerini etkilemektedir. Özellikle gelir vergisi gibi mükelleflerin beyanlarını esas alan vergi türlerinde de bu etki kaçınılmaz olacaktır. Bu açıdan Türkiye’de söz konusu dönemde gelir vergisinde götürü usul uygulamasından basit usule geçilmesi bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Teori, veri ve uygulama temelindeki kapsam ve sınırlılıklar dikkate alınarak yapılan bu çalışmada Türkiye’de 81 il düzeyinde 2004 ile 2019 dönemine ait vergi gelirleri, gelir vergisi ve basit usulde vergi tahsilatları arasındaki ilişki ekonometrik olarak analiz edilmiştir.

1- BASİT USULDE VERGİLENDİRMENİN HUKUKİ ve TEORİK BOYUTU

1.1- Basit Usulde Vergilendirmenin Tarihsel Gelişimi

Basit usulde vergilendirme uygulanmaya başlamadan önceki yıllarda götürü usul vergilendirme uygulanmaktaydı. Götürü usul vergi-

lendirmenin yetersizliği, gerçek usulde beyana uyulmaması gibi sebeplerden dolayı söz konusu vergilendirmeden vazgeçilmiş ve 1.1.1999 tarihinde 4369 sayılı Kanunla da basit usulde vergilendirmeye geçilmiştir.¹ Götürü usulde vergilendirmenin, gelir vergisi kanunu ile çelişen yanlarının olmasının yanında küçük ticaret erbabına sağladığı kolaylıklardan dolayı uygulanmaktaydı. Gelir vergisinde gerçek gelir üzerinden matrah belirlenmek suretiyle vergileme gerçekleştirilirken, götürü usulde vergilendirmede bazı karine-ler baz alınarak gerçek olmayan bir matrah üzerinden vergilendirme gerçekleştirilmekteydi. Bu önemli sakıncaya rağmen gerçek yöntemin uygulanması sırasında yaşanan güçlükler sebebiyle götürü usulde vergilendirme uygulanmaktaydı. Bunun yanında defter tutma, belge saklama, bilanço düzenleme, yıl sonu işlemleri gibi kayıtların tutulmasında zorlanan mükelleflere kolaylık sağlamak amacıyla kullanılmaktaydı.² Götürü usulde vergilendirme, Gerçek usulde vergilendirmeye tabi olmayan ve esnaf muaflığından yararlanamayan ticari kazanç elde eden mükellefleri kapsamaktaydı. Bu grup mükelleflere kolay bir vergilendirme yöntemi getirerek Türk vergi sisteminin içinde kalmaları amaçlanmıştır.³ Günümüzde halen küçük esnaf ve sanatkarlar tarafından tercih edilen bir vergilendirme sistemidir.

1.2- Basit Usulde Vergilendirmeye Geçilmesinin Sebepleri

Basit usul vergilemeden önce, ticari kazancın tespitinde iki yöntem kullanılmaktaydı. Bunlar, gerçek usul ve götürü usul vergilendirme yöntemleriydi. 4369 sayılı Kanunla 1.1.1999

tarihinden itibaren, götürü usul vergilendirme usulünden vazgeçilerek basit usul vergilendirmeye geçilmiştir. Basit usulde vergilendirmeye geçilmesinin temel nedenleri, beyan sisteminin uygulanmasının sağlanması ve götürü usul vergilendirmenin sebep olduğu kayıt dışı ekonomiyi engellemek olarak sayılabilir. Basit usulde vergilendirmeye geçilmesinin nedenlerinden bir diğeri ise, ticari faaliyetleri götürü usule göre vergilendirilen mükellefler belge almak zorunda olmalarına rağmen alış tutarları belli bir limiti geçmesi halinde gerçek usulde vergilendirilecek olmalarından dolayı belge almaktan kaçınmaları olarak belirtilebilir. Bu durumda vergi kaybına sebep olmaktadır.⁴ Nitekim bu durum, gelirlerin götürü olarak tespit edilmesinde güçlüklerle neden olmaktadır. Benzer şekilde, mükellefler belli bir alış tutarını geçtikleri zaman gerçek usulde vergilendirmeye geçmek zorunda olacaklarından aldıkları belgeleri kullanmamaları veya muhafaza etmekten kaçınmaları diğer nedenler arasında belirtilebilir.⁵

Götürü usulde vergilendirmede matrah, vergi idaresince hesaplanmaktaydı. Ancak matrahın vergi idaresince hesaplanmasının sakıncalı yanları vardı. Örneğin düşük tutarda vergi ödemesi gereken mükelleflerin idarece belirlenen yüksek matrahlar üzerinden vergi ödemesi gerekmektedir. Bu da vergi adaletsizliğine sebep olmaktadır. Bir diğer sakıncası ise, gerçek usulde vergilendirilen beyan usulünü kullanan mükelleflerin vergi adaleti açısından olumsuz olarak etkilenecekti. Bu durum ise götürü usulde idarece belirlenen matraha karşılık, gerçek usule tabi mükellefin vergiye gönüllü uyumunu bozmaktaydı.⁶

¹ Nurettin BİLİCİ. *Türk Vergi Sistemi*. Seçkin Yayıncılık. Ankara. 36. Baskı. 2016. s.29.

² Özhan ULUATAM. *Kamu Maliyesi*. İmaj Yayınevi. Ankara. 2014. s.371.

³ Nihal SABAN. *Vergi Hukuku*. Beta. İstanbul. 6. Baskı. 2006. s.366.

⁴ Mehmet ARSLAN ve Mine BİNİŞ. "Türk Vergi Sisteminde Basit Usulde Vergilendirmenin Etkinliği". *Mali Çözüm Dergisi*. Sayı 112. 2012. s. 62.

⁵ Evren ÇAŞKURLU ve Selda AYDIN. *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi Yayınları. Ankara. 2. Baskı. 2013. s. 385.

⁶ Gülay Akgül YILMAZ. *Kamu Maliyesi*. Türkmen Kitabevi. İstanbul. 4. Baskı. 2009. s.166.

Götürü usulde vergilendirme sağlıklı bir belge düzeninin yerleşmesine engel olup, kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasına sebep olmaktaydı. Vergi denetiminin etkinliğini azaltıyordu. Basit usulde vergilendirme yöntemine geçilmesinin bir diğer sebebi ise, götürü usulde vergilendirilen mükelleflerin kazançlarının Maliye Bakanlığı'nca düzenlenen cetvellerde belirtilen faaliyet türlerine göre götürü olarak belirlenmesiydi. Bu durum mükelleflerin elde ettikleri gelirin fazlası üzerinden ya da eksik elde edilen gelir üzerinden vergiye tabi olmaları sonucuna yol açıyordu. Bu durum ise vergi adaletinin zedelenmesine sebep olmaktaydı.⁷ Bu amaçla, yukarıda da belirtilen birçok nedenden dolayı, götürü usulde vergilendirmeye tabi tutulan mükellefler 4369 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 1.1.1999 tarihinden itibaren basit usul vergilendirme kapsamına alınmıştır. Temel olarak değerlendirildiğinde basit usulde vergilendirilmeye geçilmesinin iki nedeni olduğu belirtilebilir. Bunlar Gelir Vergisi Kanunu'nun beyan esasına dayanması ve belge düzenlememenin getirdiği olumsuz etkilerdir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun Beyan Esasına Dayanması: Bir gerçek kişinin bir takvim yılında elde ettiği kazanç ve iratlar, Gelir Vergisi Kanununun birinci maddesinde gelir olarak tanımlanmaktadır. Gelirin beyan esasına göre vergilendirilmesi, gelirin gerçek ve safi oluşunu ifade etmektedir. Beyan esasının temel unsurlarını, gelir ve giderlerin belgelendirilmesi ve bu belgelerin deftere kaydedilmesi oluşturmaktadır. Beyan esasına uygun olması, belge düzeninin yerleşmesi ve kayıt dışı ekonominin boyutlarının daraltılması

amacıyla basit usulde vergilendirmeye geçilmiştir. Basit usulde vergilendirilen mükellefler alış ve satışlarında belge düzenine uygun işlem yapmak ve alış ve satış sırasında aldıkları belgeleri deftere işlemeden saklamak zorundadırlar.⁸

Belge Düzenlememenin Sebep Olduğu Zararların Büyümesi: Götürü usulde vergilendirilen mükelleflerin gelirlerinin tespit edilmesinde götürü usul yönteminin kullanılması vergi sisteminde belge nizamının oluşmasına engel olmaktadır. Götürü usulde vergilendirilen mükellefler alışlarında belge almak zorunda oldukları halde belge almamakta veya aldıkları belgeleri saklamamaktadırlar. Çünkü kazançları belli bir limiti geçerse gerçek usulde vergilendirmeye tabi olmak zorundadırlar. Götürü usul, mükelleflerin satışlarında belge verme zorunluluğu olmadığından kayıt dışılığı artırmıştır.⁹ Basit usulde vergilendirmeye geçilmesiyle birlikte gelirin tespiti için mükellef, satışlarında belge düzenlemek ve mal alışlarında belge almak ve söz konusu belgeleri muhafaza etmek zorundadır.¹⁰ Basit usulde vergilendirmeye geçilmesinin amacı götürü usulde vergilendirmedeki belge alıp verme de ki eksiklikleri düzeltmek belge düzenini oluşturup kayıt dışılığa engel olmaaktır.

1.3- Basit Usulde Vergilendirilmenin Şartları ve Hukuki Altyapısı

Basit usulde vergilendirmeye tabi olmanın şartları genel şartlar ve özel şartlar şeklinde ikiye ayrılır. Genel şartlar Gelir Vergisi Kanununun 47. maddesinde belirtilmiştir. Özel şartlar da aynı kanunun 48. maddesinde belirtilmiştir. Ayrıca

⁷ Fatih SARAÇOĞLU ve diğerleri. *Maliye Ders Notları*. Gazi Kitabevi. Ankara. 2014. s.571.

⁸ Hakan BAY. *Gelir Vergisinde Basit Usul Uygulaması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir 2003. s. 60.

⁹ Hakan BAY. *a.g.e.* s.61.

¹⁰ Ahmet GÜLER. *Şehir İçi Yolcu Taşımacılığından Elde Edilen Gelirlerin Basit Usulde Vergilendirilmesinin Mali Güç İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Denizli. 2012. s. 62

basit usulden yararlanamayacak mükellefler Gelir Vergisi Kanununun 51. maddesinde belirtilmiştir. Basit usulde yararlanacak olan mükelleflerin bu usulde vergilendirilebilmeleri için Gelir Vergisi Kanununun 47. maddesinde belirtilen genel şartların hepsini sağlaması gerekmektedir. Kanunda belirtilen bu şartlar; kendi işinde bilfiil çalışmak veya bulunmak, yıllık kira veya emsal kira bedelinin kanunda belirtilen tutarları aşmaması ve ticari, zirai veya mesleki faaliyetleri dolayısıyla gerçek usulde gelir vergisine tabi olmamaktır. Basit usule tabi olan mükelleflerin Gelir Vergisi Kanununun 48. maddesinde belirtilen yıllık alış, satış ve hasılat tutarlarının belirlenen tutarları aşmaması gerekmektedir. Kanunda öngörülen tutarlar iş çeşitleri dikkate alınarak belirlenmekte ve her yıl yeniden değerlendirme oranında artırılmaktadır.¹¹ Basit usule tabi olmanın özel şartlarında dikkate alınacak ölçütler 2019 yılı için; satın aldıkları malları olduğu gibi veya işledikten sonra satanların yıllık alım ve satım tutarının 120.000 TL veya yıllık satışları tutarının 180.000 TL'yi aşmaması (1) , yukarıda belirtilen faaliyetler dışındaki işlerle uğraşanların bir yıl içinde elde ettikleri gayri safi iş hâsılatının 60.000 TL'yi aşmaması (2), 1 ve 2 numaralı bentlerde belirtilen faaliyetlerin birlikte yapılması halinde, yıllık satış tutarı ile iş hâsılatı toplamının 120.000 TL'yi aşmaması olarak belirlenmiştir. Basit usulde vergilendirmeden yararlanamayacak olan mükelleflerin kanunda genel ve özel koşulları taşısalar dahi, gerçek usulde gelir vergisine tabi olacakları ve bunların hiçbir şekilde basit usulden yararlanamayacakları belirtilmiştir.¹²

1.4- Basit Usulde Ticari Kazancın Tespiti

Ticari kazancı basit usulde vergilendirilen bir mükellefin ödemesi gereken vergi tutarı, bir hesap döneminde elde ettiği gelir ile gideri arasındaki olumlu fark üzerinden indirimler düşüldükten sonra elde edilen matrah üzerinden hesaplanmaktadır.¹³ Gelir Vergisi Kanunun 46. Maddesinde, basit usulde ticari kazanç, bir hesap dönemi içerisinde elde edilen hasılat ile satılan malların alış bedelleri arasındaki müspet fark olarak tanımlanmıştır. Bu grupta yer alan mükelleflerin, kazançları tespit edilirken işletme ve bilanço esasında yer alan amortisman, değerlendirme, karşılık ayırma gibi uygulamalar yer almamaktadır.¹⁴ Basit usulde vergilendirilen mükelleflerin belirli farklılıkları vardır. Örneğin; basit usulde vergilendirilen mükellefler defter tutmazlar ve işletme hesabı özeti çıkarma zorunluluğu yoktur. Ancak faaliyetleri ile ilgili alış ve gider faturası almaları, hasılatları içinde fatura düzenlemeleri gerekir.¹⁵ Basit usulde ticari kazancı hesaplanan mükellef, kazancını beyanname ile vergi dairesine bildirir. Mükellef, alış ve giderler ilgili belgelerini saklamak ve gerektiğinde ibraz etmek zorundadır.¹⁶ Bu amaçla 01/01/2018 tarihi itibarıyla defteri beyan sistemine geçilmiştir.

1.5- Basit Usulde Vergilendirilen Mükelleflerin Sorumlulukları

Basit usulde vergilendirmeye tabi olan mükelleflerin belirli sorumlulukları vardır. Bunlar bildirimde bulunma, belge düzenleme, belge alma, aldığı belgeleri muhafaza ve ibraz etme,

¹¹ Nurettin BİLİCİ. a.g.e. s.30.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Burcu SOYDAN. *Türkiye'de İller Düzeyinde Basit Usulde Vergilendirme, Gelir Vergisi Ve Toplam Vergi Gelirlerinin İlişkisi: 2004-2017 Dönemi Analizi*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya. 2019.

¹³ Evren ÇAŞKURLU ve Selda AYDIN. a.g.e. s.387.

¹⁴ Nurettin BİLİCİ. a.g.e. s.31.

¹⁵ Uğur UĞURLU. " Basit Usule Tabi Mükelleflerin Amortisman Tabi İktisadi Kıymet Satışından Elde Ettikleri Kazancın Vergilendirilmesi". Mali Çözüm Dergisi. Sayı 105. 2011. s. 265.

¹⁶ Doğan ŞENYÜZ ve diğerleri. *Türk Vergi Sistemi*. Ekin Kitabevi. Bursa. 12. Baskı. 2015. s.40.

beyanname verme ve verginin ödenmesidir. Son olarak basit usulde vergilendirmede 01/01/2018 tarihi itibari ile defteri beyan sistemi uygulamaya başlanmıştır.

Bildirme Sorumluluğu: Vergi dairelerine basit usule tabi mükellefler işe başlamayı, iş, işletme veya adres değişikliğini ve işi bırakmayı bildirmekle sorumludur.

Belge Düzenleme ve Belge Alma Sorumluluğu: VUK'da belirtildiği gibi belge alma ve düzenlemede basit usulde vergilendirilen mükellefler fatura, perakende satış vesikaları, gider pusulası, müstahsil makbuzu ve benzeri belgeleri kullanmaktadır. Belge düzenlemedeki usul ve esaslarda ikinci sınıf tüccarlarının tabi olduğu usul ve esaslara göre olmaktadır. Ancak diğer mükelleflerden farklı olarak da basit usulde vergilendirilen mükellefler defter tutma sorumluluğun dışında bırakılmıştır.¹⁷

Muhafaza ve İbraz Sorumluluğu: İlgili takvim yılı içinde yapılan satışlar ve giderler ile ilgili belgeler kayıtların tutulduğu meslek odalarında korunmaktadır. İlgili yıla ilişkin belgeler gerekli olduğu durumlarda kayıtların tutulduğu meslek odalarından ibraz etmesi istenmektedir. Ancak yıllık beyanname verildikten sonraki dönemde belgeler mükellefe verilmektedir. Mükellef teslim aldığı belgeleri ilgili yılı takip eden yılın başında itibaren 5 yıl süreyle teslim aldığı belgeleri saklamak ve gerekli görüldüğü hallerde ibraz etme sorumluluğu bulunmaktadır.¹⁸

Beyanname Verilmesi ve Verginin Ödenmesi: Genel olarak kazanç ve iratlarda elde edilen gelirlerin kazanıldığı yılı takip eden yılın mart ayının biri ile yirmi beşinci günün akşamına kadar be-

yanname verilmesi gerekir. GVK 92. Madde 'si-ne göre ancak gelirin sadece basit usulde ticari kazançtan oluşması durumunda mükellef şubat ayının biri ile yirmi beşinci günün akşamına kadar beyanname vermesi gerekir. Sadece basit usulde vergilendirilen mükelleflerin vergi ödeme dönemleri iki eşit taksit halinde şubat ve haziran ayında hesaplanan verginin ödenmesi gerekir. Basit usul vergilendirilme dışında başka kazanç ve irat gelirleri varsa ödeme döneminde farklılık vardır. Bu durumdaki mükelleflerin Mart ve Temmuz aylarında hesaplanan vergiyi iki eşit taksit halinde ödemesi gerekir.¹⁹ Basit usulde vergilendirilen mükelleflerin yıllık beyanname vermeleri zorunludur. Bunun yanında basit usulde vergilendirilen mükellefler vergi tevkifi yapan mükellef grubunda sayılmamaktadırlar. Bu yüzden muhtasar beyanname ve geçici beyanname düzenleme ve verme sorumlulukları yoktur.²⁰

Defteri Beyan Sistemi: Resmi gazetede 17/12/2017 tarihinde yayınlanan genel tebliğde defteri beyan sistemi hakkında bilgi vermektedir. Defteri beyan sistemi, tutulması gereken kayıtların elektronik ortamda oluşturmasına, vergi beyanamesi, bildirim, dilekçe gibi işlemleri elektronik sistem üzerinde düzenlenmesine olanak sağlamaktadır. Defteri beyan sistemini 01/01/2018 tarihinden itibaren sadece basit usulde vergilendirilen mükellefler, serbest meslek kazancı sağlayan mükellefler ve işletme hesabına göre defter tutan mükellefler kullanabilmektedir.

1.6- Basit Usulde Vergilendirmenin Etkileri

Günümüzde basit usulde vergilendirmenin ekonomik ve mali birçok etkisi bulunmaktadır. Basit usulde alınan bir verginin, vergi adaletini

¹⁷ Ahmet GÜLER. a.g.e. s.79.

¹⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı. "Basit Usulde Tabi Olan Mükellefler için Vergi Rehberi". (https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Basit_usul_rehber_2020.pdf). Erişim tarihi: 10 Şubat 2020. s.21.

¹⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı. a.g.e. s.15.

²⁰ Ahmet GÜLER. a.g.e. s.84.

zedelememesi ve kayıt dışı ekonomiye sebep vermeden, devletin sosyal amaçlarına uygun olması gerekmektedir.²¹ Basit usulde vergilendirme de birçok nedenden dolayı vergi kayıplarına neden olabilmektedir. Vergilemede eşitlik ve adalet ilkesini zedelemesi, vergi denetimlerinin etkin olarak yapılamaması, diğer mükelleflerin vergi uyumunu etkilemesi vb. gibi faktörler bu nedenler arasında belirtilebilir.

Basit Usulde Vergilendirmenin Vergi Adaleti Yönüyle Etkileri: Götürü usul vergilendirme yerine getirilen basit usulde vergilendirmenin amacı; belge düzenin sağlamak, vergi adaletini gerçekleştirmek ve vergi gelirlerini artırmaktır. Ancak basit usulde vergilendirmenin günümüzdeki şekline bakıldığında, vergide eşitlik ve adalet ilkelerine zarar verdiği, vergi gelirlerinin azalmasına sebep olduğu görülmektedir.²² Muhtemelen bu etkinin basit usule tabi mükelleflerin ve diğer mükelleflerin vergi uyumunu olumsuz etkilemesinden kaynaklandığı belirtilebilir. Bu açıdan vergi adaletinin sağlanması amacıyla basit usulde vergilendirilen mükelleflerin gerçek usulde vergilendirme kapsamına alınmalarının daha isabetli olacağı belirtilebilir. Vergileme de kazanç ve iratların gerçek usulde vergilendirilmesi esastır. Bu şekilde vergi kaynakları hem daha etkin vergilendirilmiş olacak hem de bu usulde vergilendirilmeyen mükellefler açısından adalet sağlanmış olacaktır. Gerçek usulde vergilemeye yaklaşmak amacıyla, basit usul vergilemenin alanı daraltılarak adalet ilkesi de beraber gözetilmiş olacaktır. Basit usulde vergilendirme teknik açısından da-

ha dar kapsamlı gelire sahip mükelleflerin vergi maliyetlerini azaltan bir uygulama olması nedeniyle olumlu olarak görülebilmektedir. Esasen bu yaklaşımın doğru olmasına karşın bu usul uygulanırken vergi denetimlerinin önemi de dikkate alınmalıdır. Yani bu usul uygulanırken vergi denetimleri artırıldığında vergi adaleti sağlanarak vergi kayıp kaçakları da azalmış olacaktır.²³

Basit Usulde Vergilendirmenin Kayıt Dışı Ekonomi Açısından Etkileri: Basit usulde vergilendirmeye geçilmesinin birçok farklı nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden bir tanesi götürü usulde vergilendirmenin yol açtığı kayıt dışılığı önlemek ve belge düzeninin yerleşmesi amaçlanmaktadır.²⁴ Ülkemizde basit usulde vergilendirmeye geçilmesiyle toplam vergi gelirlerinde artış olması ve vergilendirmenin gelire dayalı uygulanması öngörülmüştür.²⁵ Ancak basit usulde vergilendirmenin uygulama girmesiyle birlikte geçen yıllarda beklenen sonuç alınamamıştır. Türk vergi sisteminde önemli bir yer tutan basit usulde vergilendirme belge ve kayıt düzenini sağlamak yerine bozan bir sistem haline gelmiştir. Bu sebeple vergi sisteminin düzelmesi ve kayıt dışılığı önlemek için basit usulde vergilendirme usulünün kaldırılması gerektiği savunulmaktadır.²⁶ Belge düzenin yerleşmesi ve kayıt dışındaki faaliyetlerin kayıt altına alınması için getirilen basit usulde vergilendirme beklenen faydayı sağlayamadığı öngörülmektedir. Nitekim 486 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde²⁷ basit usulde vergilendirilen mükelleflerin kullanması için oluşturulan defter beyan sisteminde

²¹ Mehmet ARSLAN ve Mine BİNİŞ. *a.g.e.* s.69.

²² Abdülkerim GÖK. "Basit Usulde Vergilendirmenin Ekonomik Etkileri". *Öneri Dergisi*. Sayı 27. 2012. s.289.

²³ Ahmet GÜLER. *a.g.e.* s.140.

²⁴ İbrahim ORGAN ve Ahmet GÜLER. "Şehir İçi Ulaşım Faaliyetlerinde Kazancın Basit Usulde Vergilendirilmesinin Yarattığı Vergi Adaletsizliği: Denizli Örneği". *Maliye Dergisi*. Sayı 163. 2012. s.193.

²⁵ Salih ÖZEL. "Türk Vergi Sisteminin Genel Değerlendirilmesi ve Son Değişiklikler". *Mali Çözüm Dergisi*. Sayı 51. 2000. s.6.

²⁶ Abdulkadir BİLEN. "Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Çabalar". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Sayı 136. 2007. s.141.

²⁷ Vergi Usul Kanunu. "486 sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği". 30273 sayılı T.C Resmi Gazete. 17 Aralık 2017. s.12.

amaç kayıtların ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve elektronik ortamda saklanması sağlayıp, maliyetleri azaltmak, basit usulde vergilendirmenin sebep olduğu kayıt dışı ekonomiyi azaltmayı amaçlandığı belirtilmiştir.

Basit Usulde Vergilendirmenin Vergilemedeki Sosyal Amaçlar Açısından Etkileri: Basit usulde vergilendirmeye tabi mükellefler vergi ödeme gücü düşük mükellef gruplarından oluşmaktadır. Bu grupta yer alan küçük esnaf ve sanatkarı korumak için devlet bazı yükümlülüklerde muaf tutup, maliyetlerini azaltarak diğer grupta yer alan gerçek usulde mükelleflere nazaran kolaylıklar sağlamaktadır.²⁸ Vergilendirmesi basit usulde olan mükelleflere sağlanan kolaylıklar, defter tutmama, vergi kesintisi yapılmaması ve muhtasar beyanname verilmemesi, geçici ver-

gi ödememe, katma değer vergisinden istisna tutulmasıdır.²⁹ Bu grupta yer alan mükelleflerin düşük gelir grubunda yer almasından dolayı bir nevi devletin sosyal amaçları gerçekleştirmek için sağladığı kolaylıklardır.

1.7- Basit Usulde Vergilendirmenin Günümüzdeki Boyutu

Götürü usulde vergilendirmenin yerine 1999 yılında 4369 sayılı Kanun ile basit usulde vergilendirme uygulanmaya başlanmıştır. Basit usulde vergilendirmedeki amaç belge düzeni sağlamak böylelikle gerçek gelirin hesaplanması sağlamaktır.³⁰ Basit usulde vergilendirilen mükellef sayıları ve gelir vergisiyle vergilendirilen mükellef sayıları 1999 ile 2019 yılları arasındaki artış ve azalışlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Gelir Vergisi Mükellef Sayıları ile Basit Usulde Vergilendirmede Mükellef Sayıları (1999-2019)

Yıllar	Gelir Vergisi Mükellef Sayıları	Basit Usulde Vergilendirmede Mükellef Sayıları	Yıllar	Gelir Vergisi Mükellef Sayıları	Basit Usulde Vergilendirmede Mükellef Sayıları
1999	1.988.007	739.639	2010	1.693.316	728.850
2000	2.080.872	736.639	2011	1.703.754	714.693
2001	1.768.653	808.787	2012	1.760.785	705.093
2002	1.729.260	810.167	2013	1.798.056	693.694
2003	1.735.722	820.621	2014	1.798.738	730.956
2004	1.744.568	814.532	2015	1.827.180	743.665
2005	1.691.499	792.706	2016	1.819.492	756.186
2006	1.712.719	775.141	2017	1.887.126	774.057
2007	1.724.366	762.111	2018	1.920.586	774.681
2008	1.701.865	744.188	2019	1.964.548	783.455
2009	1.683.308	739.092			

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. "İstatistikler". (<https://www.istatistik.gov.tr/yaridim-ve-kaynaklar/istatistikler/>). Erişim tarihi: 12 Mayıs 2020.

²⁸ Erhan GÜMÜŞ. "Basit Usulde Vergilemenin Değerlendirilmesi". Vergi Dünyası Dergisi. Sayı 378. 2013. s.77.

²⁹ Evren ÇAŞKURLU ve Selda AYDIN. a.g.e. s.387.

³⁰ Ahmet GÜLER. a.g.e. s.90.

Gelir vergisi mükellef sayılarında genel itibarıyla 1999 ile 2003 yılları arasında azalma olduğu görülmektedir. 2000 yılında gelir vergisi mükellef sayısı 2.080.872 iken 2001 yılında 1.768.653'dür. 2002 yılında ise görüldüğü gibi mükellef sayısı 1.729.260'a gerilemiştir. Aynı yıllarda basit usulde vergilendirilen mükellef sayısında artış olduğu görülmektedir. 2000 yılında basit usul vergilendirilen mükellef sayısı 736.639 iken 2001 yılında 808.787'dir. 2003 yılında basit usulde vergilendirilen mükellef sayısı 810.167 olarak artış göstermiştir. Çünkü ülkede yaşanan 2000 kasım ve 2001 şubat krizlerinden dolayı gelir vergisi mükellefi olan küçük esnaf iş kapasitesi azalmasından dolayı vergi yükü daha az olan basit usulde vergilendirmeye geçtiği görülmektedir.³¹ 2004

yılı itibarıyla basit usulde vergilendirilen mükellef sayısı 814.532'dir. 2004 yılında basit usul vergilendirilen mükellef sayısında azalma görülmektedir. Mükellef sayısında azalmasının nedeni, 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun 2. geçici maddesinde, Büyükşehir belediye sınırları içine bazı illere bağlı ilçeler alınmış, bu ilçelerde merkez ilçe statüsü kazanınca 2005 yılının başından itibaren kanun gereği basit usul vergilendirilen mükelleflerin gelir vergisi mükellefi haline gelmesidir.³² 2005 ile 2019 yılları arasında gelir vergisi mükellef sayılarında 2008 ve 2009 yılları haricinde artış görülmektedir. 2019 yılında gelir vergisi mükellef sayısı 1.964.548, basit usulde vergilendirilen mükellef sayısı ise 783.455 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Gelir Vergisi Tahsilatı ve Basit Usulde Vergi Tahsilatı (1999-2019) (Bin TL)

Yıllar	Gelir Vergisi Tahsilatı	Basit Usulde Vergi Tahsilatı	Basit Usulde Vergi Tahsilatı / Gelir Vergisi Tahsilatı Oranı (%)
1999	4.936.551	3.105	0,06
2000	6.212.977	10.402	0,17
2001	11.579.424	26.599	0,23
2002	13.717.660	41.164	0,30
2003	17.063.761	38.322	0,22
2004	19.689.593	63.892	0,32
2005	22.817.529	107.623	0,47
2006	31.727.644	167.689	0,53
2007	38.061.543	198.229	0,52
2008	44.430.339	209.870	0,47
2009	46.018.360	248.282	0,54
2010	49.385.289	271.467	0,55
2011	59.884.487	303.080	0,51
2012	69.671.645	305.494	0,44
2013	78.726.008	309.155	0,39
2014	91.061.133	302.196	0,33
2015	105.395.330	359.465	0,34

³¹ Banış YILDIZ ve diğerleri. "Türkiye'de Basit Usulde Vergilendirme ile Toplam Vergi Gelirleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi". Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi. Sayı 10. 2012. s.27.

³² Mehmet ARSLAN ve Mine BİNİŞ. a.g.e. s.64.

2016	123.686.147	380.356	0,31
2017	143.962.939	229.742	0,16
2018	175.420.074	210.804	0,12
2019	207.840.520	204.821	0,10

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. “İstatistikler”. (<https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>). Erişim tarihi: 12 Mayıs 2020.

Gelir vergisi tahsilatı ile basit usulde vergilendirilmeden tahsil edilen gelirlerin seyri ve ortalamaları Tablo 2’de gösterilmektedir. 1999 yılında basit usul vergi tahsilatının gelir vergisi içindeki oranı % 0,06, 2000 yılında %0,16, 2001 yılında % 0,26, 2002 yılında % 0,30, 2003 yılında % 0,22, 2004 yılında ise % 0,32 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı

linda diğer yıllara oranla %0,55 olarak gerçekleşmiştir. 2006 ile 2010 yılları arasında basit usulde tahsil edilen vergiler gelir vergisinde tahsil edilen vergilerin içinde dalgalı bir seyir gerçekleşmiştir. 2011 yılında itibaren ise basit usulde vergilendirmede tahsil edilen gelirlerin oranında 2019 yılına kadar azalma görülmektedir.

Tablo 3: Vergi Gelirleri Tahsilatı ve Basit Usulde Vergi Tahsilatı (1999-2019) (Bin TL)

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı	Basit Usulde Vergi Tahsilatı	Basit Usulde Vergi Tahsilatı / Vergi Gelirleri Tahsilatı Oranı (%)
1999	14.802.280	3.105	0,02
2000	26.503.698	10.402	0,04
2001	39.735.928	26.599	0,07
2002	59.631.868	41.164	0,06
2003	84.316.169	38.322	0,04
2004	101.038.904	63.892	0,06
2005	131.948.778	107.623	0,09
2006	151.271.701	167.689	0,11
2007	171.098.466	198.229	0,11
2008	189.980.827	209.870	0,11
2009	196.313.308	248.282	0,12
2010	235.714.637	271.467	0,11
2011	284.490.017	303.080	0,10
2012	317.218.619	305.494	0,09
2013	367.517.727	309.155	0,08
2014	401.683.956	302.196	0,07
2015	445.229.397	359.465	0,07
2016	529.607.900	380.356	0,07
2017	626.082.414	229.742	0,04
2018	738.180.401	210.804	0,03
2019	819.603.099	204.821	0,02

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı. “İstatistikler”. (<https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>). Erişim tarihi: 12 Mayıs 2020.

1999 ile 2019 yılları arasında toplam vergi gelirlerinin tahsilatı ve basit usulde vergi tahsilatının seyri Tablo 3'de gösterilmektedir. 1999 yılında vergi gelirleri tahsilatı 14.802.280.000 TL gerçekleşirken, basit usulde vergilendirme elde edilen gelir 3.105.000 TL'dir. Oran olarak %0.02'ye tekabül etmektedir. Yıllar itibariyle basit usulde vergilendirmenin vergi gelirleri içindeki payında azalışlar ve artışlar meydana gelmiştir. Son olarak da 2019 yılı da vergi gelirler tahsilatı 819.603.099.000 TL'dir. Basit usulden vergilendirmeden tahsil edilen tutar da 204.821.000 TL'dir. Basit usulde vergilendirme gelirinin toplam vergi gelirlerine oranı ise %0.02'dir. Görüldüğü gibi vergi gelirleri tahsilatı içinde basit usulde vergilendirmede tahsil elde edilen gelir genel itibariyle küçük bir paya sahiptir.

2- LİTERATÜR İNCELEMESİ

Vergi gelirleri ülkelerin en önemli finansman kaynaklarından biri olduğu için vergi gelirlerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; ekonomik büyüme, kişi başına düşen milli gelir, enflasyon, verginin yapısı, kayıt dışı ekono-

mi, yolsuzluk, GSYİH, vergi afları, doğrudan ülkeye giren yabancı sermaye, vergi denetimi vb. gibi sayılabilir. Bunun yanında vergiler günümüzde kamu harcamalarının finansman aracı olmaktan çıkarak iktisadi ve mali politikalarda etkin olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu yönüyle de vergilerin iktisadi, mali, sosyal, siyasal vb. gibi faktörleri de etkileyeceği açıkça belirtilebilir. Nitekim literatürde vergi gelirleri ve çeşitli değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkileri inceleyen çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Tanzi (1981)³³, Marsden (1983)³⁴, Ansari (1982)³⁵, Barro (1991)³⁶, Widmalm (2001)³⁷, Gupta (2007)³⁸, Bird vd.(2008)³⁹'in çalışmaları literatürde öncül olarak gösterilebilir. Aynı zamanda literatürde vergi türleri ve vergi yapısı ile ekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışmaların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye için yapılmış çalışmalar arasında Durkaya ve Ceylan (2006)⁴⁰, Mucuk ve Alptekin (2008)⁴¹, Açıkgöz (2008)⁴², Göçer vd. (2010)⁴³ örnek olarak gösterilebilir. Literatürde ekonomik büyüme haricinde vergi gelirleri ile enflasyon, ticari dışa açıklık, kamu harcamaları vb. değişkenler arasındaki teorik ve

³³ Vito TANZİ. "A statistical evaluation of taxation in Sub-Saharan Africa". International Monetary Fund Occasional Paper. Sayı. 8. 1981. s.45-73.

³⁴ Keith MARSDEN. "Links between Taxes and Economic Growth Some Empirical Evidence". World Bank Staff Working Papers. Sayı 605. 1983. s.1-32.

³⁵ Maulana M. ANSARİ. "Determinants of tax ratio: a cross-country analysis". Economic and Political Weekly. Sayı 17(25). 1982. s.1035-1042.

³⁶ Robert J. BARRO. "Economic Growth in a Cross Section of Countries". The Quarterly Journal of Economics. Sayı 106(2). 1991. s.407-443.

³⁷ Frida WIDMALM. "Tax Structure and Growth: Are Some Taxes Better Than Others?". Public Choice. Sayı 107(3-4). 2001. s.199-219.

³⁸ Abhijit Sen GUPTA. "Determinants of Tax Revenue Efforts in Developing Countries". IMF Working Paper. Sayı 07/184. 2007. s.1-39.

³⁹ Richard M. BIRD ve diğerleri. "Tax Effort in Developing Countries and High Income Countries: The Impact of Corruption, Voice and Accountability". Economic Analysis and Policy. Sayı 38(1). 2008. s.55-71.

⁴⁰ Mehmet DURKAYA ve Servet CEYLAN. "Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme". Maliye Dergisi. Sayı 150. 2006. s.79-89.

⁴¹ Mehmet MUCUK ve Volkan ALPTEKİN. "Türkiye'de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975 - 2006)". Maliye Dergisi. Sayı 155. 2008. s.159-174.

⁴² Şenay AÇIKGÖZ. "Türkiye'de Vergi Gelirleri, Vergi Yapısı ve İktisadi Büyüme İlişkisi". Ekonomik Yaklaşım. Sayı 68. 2008. s.91-113.

⁴³ İsmet GÖÇER ve diğerleri. "Ekonomik Büyüme İle Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 28. 2010. s.97-110.

ampirik ilişkiyi gösteren çok geniş bir literatür olduğu belirtilebilir.⁴⁴

Türkiye’de vergi gelirleri ve diğer ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok bölgesel çalışma mevcuttur. İnan (2006), 2005 yılını dikkate alarak Türkiye’de seçilmiş illerin KDV açısından kişi başına ve mükellef başına vergi yüklerini hesaplamıştır. Bölgesel düzeyde Tekbaş ve Dökmen (2007)⁴⁵ ile Beşel ve Gürdal (2018)⁴⁶’in çalışmaları örnek gösterilebilir. Örneğin Beşel ve Gürdal (2018)⁴⁶, 2004-2014 yılları arasında Marmara Bölgesi’nde vergi yükünü değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda, Marmara bölgesinde vergi yükü en yüksek olan illeri Kocaeli, İstanbul, Tekirdağ ve Bursa olarak tespit etmişlerdir. Bölgesel vergi yükü analizlerine Saruc, Sagbas ve Cigerci (2007)⁴⁷, 1990-2005 yılları arasında Türkiye’de bölgesel düzeyde kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin yakınsamasını incelemişlerdir. Analiz sonucunda, vergi gelirlerinde bölgesel yakınsamanın olmadığını, kamu harcamalarında ise bölgesel yakınsama olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma ile vergi gelirlerinin Türkiye’de belirli bölgelerde toplandığı sonucuna ulaşılmıştır. Kaya (2009)⁴⁸, Türkiye’deki bölgesel

net mali yansımayı analiz etmiştir. Analizin vergi gelirleri kısmında, toplam gelirlerin yoğunlaştığı bölgeleri, Marmara, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri olarak, vergi gelirlerinin daha az yoğunlaştığı bölgeleri ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olarak tespit etmiştir. Gökmen ve Tekbaş (2011)⁴⁹, Türkiye’de Düzey 1 bölgelerinde, kamu gelirleri ve kamu giderlerinin mekansal dağılımını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, vergi gelirlerinin İstanbul, Batı Marmara, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde yoğunlaştığını kamu harcamalarının ise ülke genelinde dengeli bir dağılım gösterdiklerini tespit etmişlerdir. Sağbaş ve Saruç (2014)⁵⁰, Türkiye’de 2013 yılında il bazında vergi yükünü formül yöntemiyle (vergi tahsisi) tekrar hesaplamışlardır. Vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği bölge ve verginin tahsil edildiği yerin aynı olmamasından dolayı ülkedeki vergi dağılımının dengesiz dağıldığını belirtmişlerdir. Çelikay (2018)⁵¹, Türkiye’de 81 il düzeyinde yapmış olduğu analizde 2005-2014 yılları arasında vergi yükünün kısa dönemde ekonomik büyümeyi azaltacağını, uzun dönemde ise artıracığı sonucuna ulaşmıştır. Saruç vd. (2018)⁵², Türkiye’de 79 il verilerini kullanarak

⁴⁴ Ayrıntılı literatür taraması için bkz. Burcu SOYDAN, *Türkiye’de İller Düzeyinde Basit Usulde Vergilendirme, Gelir Vergisi Ve Toplam Vergi Gelirlerinin İlişkisi: 2004-2017 Dönemi Analizi*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya. 2019.

⁴⁵ Abdullah TEKBAŞ ve Gökhan DÖKMEN. “Türkiye’de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı”. Maliye Dergisi. Sayı 153. 2007. s.195-213.

⁴⁶ Furkan BEŞEL ve Temel GÜRDAL. “Marmara Bölgesinde Vergi Yükünün İl Bazlı Analizi”. 5. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi (26-29 Ekim 2018 Niğde) Tam Metin Bildiriler Kitabı 2. s. 146-164.

⁴⁷ SARUC ve diğerleri. “The Geographical Distribution of Public Expenditures and Tax Revenues in the Turkish Case: A Convergence Analysis”. Third International Conference on Business, Management and Economics (16-17 June 2007, İzmir) Selected Proceedings 3. s. 251-263.

⁴⁸ Ayşe KAYA. *Türkiye’de Bölgesel Net Mali Yansıma*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara. 2009. s.1-97.

⁴⁹ Gökhan DÖKMEN ve Abdullah TEKBAŞ. “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Kamu Gelirlerinin Bölgesel Analizi”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları. Sayı 56. 2011. s.96-120.

⁵⁰ İsa SAĞBAŞ ve Naci Tolga SARUÇ. “Türkiye’de Bölgesel Vergi Yüküne”Formül Yöntemiyle Vergi Tahsisi” ile Farklı Bir Bakış”. 29. Türkiye Maliye Sempozyumu (16-20 Mayıs 2014 Antalya) Tam Metin Bildiriler Kitabı. s. 505-517.

⁵¹ Ferdi ÇELİKAY. “Vergi Yükünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri:Türkiye’deki İller Örnekleminde Ampirik Bir Analiz (2005-2014)”. İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi. Sayı 3(5). 2018. s.37-55.

⁵² Naci Tolga SARUÇ ve diğerleri. “Türkiye’de Vergi Gayreti”. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi. Sayı 22(9). 2018. s.412-425.

vergi gayretini belirleyen faktörleri incelemişlerdir. Analiz sonucunda, vergi gayretini belirleyen faktörleri, sanayi üretimi, ithalat ve ihracat olduğunu belirlemişlerdir. Sağdıç (2019)⁵³, Türkiye’de 1990-2001 yılları arasında 81 il bazında, 2004-2011 yılları arasında 26 Kalkınma Bölgesi temelinde yapmış olduğu çalışmada kişi başına milli gelir düzeyi, sanayi sektörü, hizmetler sektörü ve ticari dışa açıklık derecesinin vergileri pozitif yönde etkilediğini, tam tersine tarım sektörü ve kamu harcamalarının vergileri negatif etkilediğini tespit etmiştir. Yıldız ve Sandalcı (2019)⁵⁴ yılları için yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de 81 il temelinde dolaylı ve dolaysız vergiler ile kişi başına milli gelir arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Allahverdi ve Alagöz (2019)⁵⁵, Türkiye’de 81 ilin vergi gelirlerini kümeleme analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Analiz sonucunda vergi tahsilatı açısından benzer özelliklere sahip olan illerin aynı kümelerde olduğu belirtilerek kümeler arasında farklılıkların ortaya çıktığını göstermişlerdir. Sezgin ve Sezgin (2019)⁵⁶, Türkiye’de 2008-2018 yılları arasında iller düzeyinde yapmış oldukları çalışmada, sol seçmenlerin yoğun olduğu bölgelere kıyasla, sağ seçmenlerin yoğun olduğu bölgelerde vergi tahsilat oranlarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Çağdaş, Eralp ve Şahin (2020)⁵⁷, Tür-

kiye’de il bazında sosyo-ekonomik gelişmişlik ve finansal gelişmişliğin vergi açığını (vergi tahsilat/tahakkuk) azalttığını tespit etmişlerdir.

Literatürde basit usulde vergilendirme ile ilgili çalışmaların genellikle kısıtlı olduğu görülmektedir. Örneğin, Organ ve Güler (2012)⁵⁸, Denizli’de şehir içi ulaşım faaliyetlerinde basit usulde vergilendirilme uygulamasının yarattığı vergi adaletsizliği değerlendirmişlerdir. Yıldız, Yılmaz ve Akbulut (2016)⁵⁹ yılında yapmış olduğu çalışma literatürde basit usul ve vergiler açısından ilk çalışmadır. Klasik regresyon analizi ile 1980-2014 dönemine ilişkin verilerin kullanıldığı çalışmada Türkiye’de basit usul vergi gelirleri ile toplam vergi gelirleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

3- VERİ SETİ, YÖNTEM ve BULGULAR

Çalışmada, Türkiye ekonomisine ait iller düzeyinde (81 il) yıllık veriler kullanılmıştır. Yapılan analiz 2004-2019 dönemleri arasındaki verileri içermektedir. Değişkenler logaritmik değerleri (Ln) dikkate alınarak analize dahil edilmiştir. Araştırma kapsamındaki değişkenlere ilişkin yıllık veriler Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü genel yönetim mali istatistikleri modülünden elektronik ortamda elde edilmiştir.

⁵³ Ersin Nail SAĞDIÇ. “Vergi Gelirlerini Belirleyen Faktörlerin Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 60. 2019. s.155-178.

⁵⁴ Fazlı YILDIZ ve Ulvi SANDALCI. “Vergi Yapısı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye’de İller Düzeyinde Ampirik Bir Analiz (2004-2014)”. Vergi Dünyası. Sayı 452. 2019. s.20-34.

⁵⁵ Metin ALLAHVERDİ ve Ali ALAGÖZ. “İllerin Vergi Gelirleri Açısından Sınıflandırılmasında Kümeleme Analizi Kullanımı”. Maliye Dergisi. Sayı 176. 2019. s.441-473.

⁵⁶ Şennur SEZGİN ve Selami SEZGİN. “Türkiye’de Vergi Tahsilat Oranları ve Siyasi Davranış”. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. Sayı 5(6). 2019. s.1-16.

⁵⁷ Yüksel ÇAĞDAŞ ve diğerleri. “Vergi Açığı Üzerinde Sosyo-Ekonomik ve Finansal Gelişmişliğin Etkisi: Bölgesel Bir Analiz”. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı 1(16). 2020. s.275-286.

⁵⁸ İbrahim ORGAN ve Ahmet GÜLER. a.g.e. s.187-203.

⁵⁹ Barış YILDIZ ve diğerleri. a.g.e. s.24-37.

Tablo 4: Veri Seti Açıklamaları ve Veri Kaynakları

Değişkenler	Değişken Açıklamaları	Veri Kaynağı	
Ln KBVG	Kişi başına toplam vergi gelirleri tahsilatı	HMB, Muhasebat ve Kontrol Genel Müdürlüğü	
Ln KBGV	Kişi başına toplam gelir vergisi tahsilatı	HMB, Muhasebat ve Kontrol Genel Müdürlüğü	
Ln BU	Basit usulde gelir vergisi tahsilatının toplam vergilere oranı	HMB, Muhasebat ve Kontrol Genel Müdürlüğü	
Tanımlayıcı İstatistikler			
	Ln KBVG	Ln KBGV	Ln BU
Gözlem Sayısı	1296	1296	1296
Ortalama	1507.381	402.2299	0.004338
Medyan	732.0855	307.6769	0.003607
Std. Sapma	3211.352	419.5079	0.003587
Minimum	19.32981	23.83666	0.000002
Maksimum	38529.09	5569.873	0.066704
Korelasyon Matrisi			
	Ln KBVG	Ln KBGV	
Ln BU	-0.3103		-0.3500

Analizler Eviews 9.0, Gauss 10 ve Stata 12 programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tablo 4'te analizde kullanılan verilerin tanımları, veri kaynakları, tanımlayıcı istatistikler ve değişkenlere ait korelasyon istatistikleri verilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü gösteren korelasyon analizi sonuçlarına göre; basit usulde gelir vergisi tahsilat düzeyi ile toplam gelir vergi

tahsilatı ve toplam vergi gelirleri tahsilatı arasında negatif korelasyon olduğu görülmektedir.

Basit usulde vergi tahsilatının toplam vergi geliri tahsilatı ve toplam gelir vergisi tahsilatı üzerindeki uzun dönemli ilişkisini ortaya koymak amacıyla iki farklı model kurulmuştur. Kurulan modeller aşağıdaki gibidir.

$$\text{Model 1: } \ln KBVG_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln BU_{it} + e_{it} \quad (1)$$

$$\text{Model 2: } \ln KBGV_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln BU_{it} + e_{it} \quad (2)$$

Model 1 basit usulde vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri üzerinde uzun dönemli etkiye sahip olup olmadığını tahmin etmek için kurulmuştur. Model 2'de basit usulde vergi gelirlerinin toplam gelir vergisi üzerinde etkisi olup olmadığını tahmin etmek için kurulmuştur. Panel veri analizi yönteminden yararlanılan tahminlerde ilk aşamada serilerin yatay kesit bağımlılıkları ve dura-

ğanlıkları tahmin edilmiştir. Daha sonra kurulan modellerdeki yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı test edilmiştir. Analizin ikinci aşamasında modellerdeki eşbütünleşik ilişkinin varlığı sınanmıştır. Üçüncü aşamada seriler arasındaki nedensellik ilişkisi ortaya konmuştur. Son aşamada ise seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin yönü serilerin eğim katsayıları tahminiyle ortaya konmuştur.

Panel veri analizinde serilerin durağanlığından önce serilerin yatay kesit bağımlılıkları belirlenmelidir. Bu çalışmanın veri seti $T=16$ ve $N=81$ olduğundan seriler arasındaki ve oluşturulan modellerde yatay kesit bağımlılığını belirlemek için Breusch ve Pagan (1980)⁶⁰ $CDLM_1$ testi ve Pesaran, Ullah ve Yamagata (2008)⁶¹ $CDLM_{adj}$ testleri kullanılmıştır. Seriler arasındaki ve modellerdeki yatay kesit bağımlılığı sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir. Tablodan da görüldüğü

üzere modellerde kullanılan tüm değişkenlerde ve oluşturulan modellerde yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 5'te ayrıca oluşturulan eşbütünleşme modellerindeki eğim katsayılarının homojenliğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiş olan Delta Testi sonuçları da raporlanmıştır. Delta testi sonuçlarına göre her iki modelin eğim katsayılarının heterojen olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 5: Yatay Kesit Bağımlılığı ve Eşbütünleşme Katsayılarının Homojenliği

		$CDLM_1$	$CDLM_{adj}$
SAV		33.2826 (0.000)	470.8950 (0.027)
DTAX		43.38952 (0.000)	65.31951 (0.000)
INDTAX		203.7100 (0.000)	62.39796 (0.000)
		İstatistik	p-değeri
Model 1	YKB	$CDLM_1$	186.579 359.462
		$CDLM_{adj}$	0.000
Model 2	YKB	$CDLM_1$	178.586
		$CDLM_{adj}$	310.057
Model 1	Delta Test	Delta Tilde	1.834
		Delta Tilde adj	2.021
Model 2	Delta Test	Delta Tilde	3.307
		Delta Tilde adj	3.645

Analizde kullanılan verilerde yatay kesit bağımlılığı tespit edildiği için birim kök testi yatay kesit bağımlılığına duyarlı olan Pesaran CADF (2007)⁶² birim kök testi ile gerçekleştirilmiştir.

Birim kök test sonuçlarına göre modellerde kullanılan değişkenlerin tümünün seviyede ve birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir.

⁶⁰ Trevor S. BREUSCH ve Adrian R. PAGAN. "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics". The Review of Economic Studies. Sayı 1(47). 1980. s.239-253.

⁶¹ M. Hashem PESARAN ve diğerleri. "A bias-adjusted LM test of error cross-section independence". The Econometrics Journal. Sayı 1(11). 2008. s.105-127.

⁶² M. Hashem PESARAN. "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence". Journal of Applied Econometrics. Sayı 2(2). 2007. s.265-312.

Table 6: Birim Kök Test Sonuçları

Birim Kök Test Sonuçları (CADF)								
			t-bar	cv10	cv5	cv10	Z[t-bar]	P-value
I(0)	Ln KBVG	Sabitli	-2.845	-2.000	-2.070	-2.190	-9.285	0.000
I(0)	Ln KBGV	Sabitli	-2.988	-2.510	-2.590	-2.740	-5.798	0.000
I(0)	Ln BU	Sabitli	-3.696	-2.000	-2.070	-2.190	-16.253	0.000
I(1)	Ln KBVG	Sabitli	-3.822	-2.510	-2.590	-2.740	-12.443	0.000
I(1)	Ln KBGV	Sabitli	-2.077	-2.000	-2.070	-2.190	-3.000	0.001
I(1)	Ln BU	Sabitli	-2.307	-2.510	-2.590	-2.740	-0.374	0.354

Not: Panel istatistiği, CADF istatistiklerinin ortalamasıdır. Sabitli ve trendli modeller ile diğer gecikmelerde aynı olasılık sonuçları alındığı için raporlanmamıştır.

Modellerde kullanılacak değişkenlerin yatay kesit bağımlılıkları, oluşturulan modellerin yatay kesit bağımlılıkları, modellerin eşbütünleşme katsayılarının homojenliği ve değişkenlerin durağanlıkları belirlendikten sonra eşbütünleşme analizi aşamasına geçilmiştir. Eşbütünleşme analizi modellerde kullanılan değişkenlerin birbirleriyle uzun dönem ilişki içerisinde olup olmadıklarını ortaya koymaktadır. Modellerde yatay kesit bağımlılığı tespit edildiği için değişkenler

ararındaki eşbütünleşme ilişkisi Westerlund (2008)⁶³ Durbin Hausman Eşbütünleşme Testi ile sınanmıştır. Durbin Hausman Eşbütünleşme testi yatay kesit bağımlılığını da dikkate almaktadır. Oluşturulan modellerde eşbütünleşme katsayıları Delta Testi ile heterojen olarak belirlendiğinden sadece Gt ve Ga istatistik değerleri raporlanmış ve eşbütünleşme olup olmadığına karar verilmiştir.

Tablo 7: Durbin Hausman Eşbütünleşme Test Sonuçları (2008)

	İstatistik	Değer	Z-Değeri	Olasılık	Olasılık (Bootstrap)
MODEL 1	Gt	-4.775	-27.106	0.000	0.040
	Ga	-61.68	-67.356	0.000	0.000
MODEL 2	Gt	-6.87	-50.588	0.000	0.000
	Ga	-81.227	-93.803	0.000	0.000

Tablo 7’de eşbütünleşme test sonuçları raporlanmıştır. Her iki modelde de eşbütünleşme yoktur şeklindeki boş hipotez reddedilerek değişkenlerin eşbütünleşik ilişki içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla basit usulde vergi gelirlerinin hem toplam vergi gelirleri hem

de gelir vergisi tahsilatı ile uzun dönemde ilişki içerisinde olduğu belirlenmiştir.

Modellerde kurulan değişkenlerin uzun dönemde ilişki içerisinde olmaları birbirlerinin nedeni olabileceği hakkında işaret vermektedir. Bu amaçla değişkenlerin nedensellik ilişkisinin

⁶³ Joakim WESTERLUND. “Panel cointegration tests of the Fisher effect”. Journal of Applied Econometrics. Sayı 23(2). 2008. s.193-223.

tespit edilmesi gerekmektedir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Emirmahmutoğlu ve Köse (2011)⁶⁴ Nedensellik Testi ile belirlenmiştir. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Nedensellik Testi heterojen paneller için geliştirilmesinin yanında yatay kesit bağımlılığına da duyarlıdır. Söz konusu testte her bir kesit için nedensellik sonucu alınmasına rağmen sadece panel geneli nedensellik sonuçları raporlanmıştır. Nedensellik analizi sonuçlarına göre, basit usulde vergi gelirleri ve toplam vergi gelirleri arasında % 1

anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Benzer şekilde basit usul vergi gelirlerinden gelir vergisine doğru % 1 anlamlılık düzeyinde, gelir vergisinden basit usulde gelir vergisine doğru % 5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Nedensellik testleri sonuç olarak değerlendirildiğinde, basit usulde vergi gelirlerinden hem toplam vergi gelirlerine doğru hem de gelir vergisi gelirlerine doğru nedensellik olduğu belirtilebilir.

Tablo 8: Emirmahmutoglu-Köse (2011) Nedensellik Testi Sonuçları

	Fisher istatistiği	Olasılık		Fisher istatistiği	Olasılık	
	LNKBVG $\nrightarrow$ LN BU			LN BU $\nrightarrow$ LNKBVG		
PANEL GENELİ (MODEL 1)	268.434	0.000	✓	249.095	0.000	✓
	LNKBGV $\nrightarrow$ LN BU			LN BU $\nrightarrow$ LNKBGV		
PANEL GENELİ (MODEL 2)	193.054	0.048	✓	228.029	0.000	✓

Modellerde kullanılan değişkenlerin uzun dönem ilişki içerisinde olduklarının tespiti ve değişkenler arasında çift yönlü nedenselliğin tespitinden sonra modellerdeki eşbütünleşme katsayılarının yönü ve büyüklüğü tespit edilebilmektedir. Eşbütünleşme modellerinin katsayılarının tahmini için Eberhardt ve Bond (2009)⁶⁵ tarafından ortaya koyulan Panel Güçlendirilmiş Ortalama Grup Etkisi (AMG) yöntemi tercih edilmiştir. AMG

yöntemi hem modellerdeki heterojenliği hem de yatay kesit bağımlılığını dikkate almaktadır. AMG yöntemi analizde kullanılan tüm kesitlerin eşbütünleşme katsayılarını ve panel geneline ait katsayıyı tahmin edebilmektedir. Bu çalışmada sadece panel geneli için elde edilen katsayı tahmini dikkate alınmıştır. AMG yöntemine göre Model 1 ve Model 2 için elde edilen eşbütünleşme katsayılarının tahmini Tablo 9'da gösterilmektedir.

⁶⁴ Furkan EMIRMAHMUTOGLU ve Nezir KOSE. "Testing for Granger causality in heterogeneous mixed panels". Economic Modelling. Sayı 28(3). 2011. s.870-876.

⁶⁵ Markus EBERHARDT ve Stephen BOND. "Cross-section dependence in nonstationary panel models: a novel estimator". Munich Personal RePEc Archive Paper. Sayı 17870. 2009. s.1-26.

Tablo 9: Eşbütünleşme Katsayılarının Tahmini (PANEL AMG)

	Katsayı	Standart Hata	t istatistiği	Bağımsız Değişken: LN BU
				Olasılık
MODEL 1 (PANEL GENELİ) (Bağımlı Değişken: LN KBVG)	-0.4582	0.0160	28.62	0.000
MODEL 2 (PANEL GENELİ) (Bağımlı Değişken: LN KBVG)	-0.2796	0.0108	-25.67	0.000

Model 1'in sonuçlarına göre basit usulde vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri üzerindeki uzun dönemli etkisi negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Basit usulde vergi gelirlerindeki bir birimlik artış toplam vergi gelirlerinde % 0.45'lik bir azalışa neden olmaktadır. Benzer şekilde basit usulde vergi gelirleri ve toplam gelir vergisi arasında negatif ve istatistiksel olarak negatif bir ilişki söz konusudur. Basit usulde vergi gelirlerindeki bir birimlik artış toplam gelir vergisi gelirlerini % 0.27 oranında azaltmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de iller düzeyinde basit usulde vergi gelirlerinin hem toplam vergi gelirlerini hem de toplam gelir vergisi gelirlerini negatif olarak etkilediği görülmektedir.

SONUÇ

Basit usulde vergileme yöntemi Türk Vergi Sistemi'nde 1999 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Basit usulde vergileme yönteminde önce ticari kazanç elde eden mükelleflerden koşulları uygun olanlar götürü usulde vergilendirme kapsamında vergilendirilmekteydiler. Götürü usulde vergilendirme ticari faaliyete konu olan işlemlerin bir kısmının kayıtdışı kalmasına neden olmaktaydı. Çünkü bu usulde mükelleflerin belge düzenleme ve beyanname verme zorunluluklarının olmaması vb. gibi birçok faktör bu yöntemde aksaklıklar ortaya çıkarmaktaydı. Zira ticari kazançların vergilendirilmesinde kayıt dışılığı azaltmak ve uzun vadede gelir vergisi tahsilatı ve toplam vergi tahsilatını arttırmak hedefi doğrultusunda gelir vergisi kanununda reform

niteliğinde yapılan çalışma ile basit usul uygulamasına geçilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'de iller düzeyinde 2004-2019 dönemleri arasında vergi gelirleri, gelir vergisi ve basit usulde vergi gelirleri tahsilatı arasındaki ilişki ekonometrik olarak araştırılmıştır. Araştırmada; basit usul uygulamasının vergi sisteminde kendisinden beklenen faydayı sağlayıp sağlayamadığını test etmek amacıyla özellikle basit usul vergi gelirleri tahsilatının gelir vergisi tahsilatı ve toplam vergi gelirleri tahsilatı üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan analizde öncelikle serilerin yatay kesit bağımlılıkları ve birim kök içerip içermedikleri tespit edilmiştir. Modellerde kullanılan değişkenlerin durağan oldukları ve yatay kesit bağımlılığına sahip oldukları belirlenmiştir. Bunun yanında kurulan modellerde de yatay kesit bağımlılığı tespit edilmiştir. Analizin sonraki aşamasında modellerde kullanılan değişkenlerin uzun dönem içerisinde oldukları eşbütünleşme analizi ile tespit edilmiştir. Buna göre Türkiye'de ilgili dönemde basit usul vergi gelirleri tahsilatının, toplam vergi gelirleri ve toplam gelir vergisi tahsilatı ile uzun dönemde ilişkili oldukları tespit edilmiştir. Uzun dönemli ilişkinin tespit edilmesinin ardından Türkiye'de 2004-2019 döneminde iller düzeyinde vergi gelirleri, gelir vergisi ve basit usulde vergi gelirleri tahsilatı arasındaki uzun dönemli nedensellik ilişkisi belirlenmiştir. Nedensellik testi analiz sonuçlarına göre; gelir vergisi tahsilatı ve vergi gelirleri tahsilatı arasında çift yönlü; basit usul gelir ver-

gisi tahsilatı ile vergi gelirleri tahsilatı arasında çift yönlü; basit usul gelir vergisi tahsilatı ile gelir vergisi tahsilatı arasında çift yönlüdür. Çalışmada ulaşılan nedensellik testi sonuçlarına göre Türkiye’de iller düzeyinde basit usul vergi gelirleri tahsilatı ile gelir vergisi tahsilatı ve toplam vergi gelirleri tahsilatı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Söz konusu ilişkinin basit usulde vergilemenin vergi gelirleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın son kısmında değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin yönünü ortaya koyan eşbütünleşme katsayılarının tahmini yapılmıştır. Eşbütünleşme katsayılarının tahmini AMG yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Katsayıları tahmin sonuçlarına göre basit usulde vergi gelirleri hem toplam vergi gelirleri tahsilatını hem de toplam gelir vergisi tahsilatını negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı etkilemektedir. Basit usulde vergi gelirlerindeki bir birimlik artış toplam vergi gelirlerinde % 0.45’lik bir azalışa neden olmaktadır. Benzer şekilde basit usulde vergi gelirlerindeki bir birimlik artış toplam gelir vergisi gelirlerini % 0.27 oranında azaltmaktadır. Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde basit usulde vergilendirme yönteminin vergi gelirleri üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir. Basit usule geçişin en önemli nedenleri arasında kayıt dışı ekonominin artması olduğu düşünüldüğünde basit usulde vergilendirmenin ilgili dönemde tam tersine bir etki yarattığı belirtilebilir. Basit usulde vergilendirmede bu olumsuz etkisinin giderilmesi için mükelleflerin belge düzenleme, mal alışlarındaki belgeleri alması vb. gibi konularda denetimlerin artırılarak giderilebileceği ifade edilebilir. Sonuç olarak, basit usulde vergilendirmeden kaynaklanan kayıtdışılığın denetim yoluyla azaltılabileceği ya da tüm gelir vergisi mükelleflerinin ayırım olmadan, gerçek usul ya da mükelleflerin gerçek beyanları ile vergilendirilmesi gerekmektedir. Zira gerçek beyanlara dayanarak ilgili mükelleflerin vergiden muaf tutulduğu

bir yöntem vergi adaletini sağlamış olacaktır. Bu sayede basit usulün olumsuz yanlarını giderilerek, vergilemede adalet ve eşitliğin sağlandığı bir uygulama koyulmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Ş. (2008). “Türkiye’de Vergi Gelirleri, Vergi Yapısı ve İktisadi Büyüme İlişkisi”. Ekonomik Yaklaşım. Sayı 68.
- ALLAHVERDİ, M. ve ALAGÖZ, A. (2019). “İllerin Vergi Gelirleri Açısından Sınıflandırılmasında Kümeleme Analizi Kullanımı”. Maliye Dergisi. Sayı 176.
- ANSARİ, M. M. (1982). “Determinants of tax ratio: a cross-country analysis”. Economic and Political Weekly. Sayı 17(25).
- ARSLAN, M. ve BİNİŞ, M. (2012). “Türk Vergi Sisteminde Basit Usulde Vergilendirmenin Etkinliği: Geçiş Ekonomileri Örneği”. Mali Çözüm Dergisi. Sayı 112.
- BARRO, R. J. (1991). “Economic Growth in a Cross Section of Countries”. The Quarterly Journal of Economics. Sayı 106(2).
- BAY, H. (2003). *Gelir Vergisinde Basit Usul Uygulaması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir.
- BEŞEL, F. ve GÜRDAL, T. (2018). “Marmara Bölgesinde Vergi Yükünün İl Bazlı Analizi”. 5. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi (26-29 Ekim 2018 Niğde) Tam Metin Bildiriler Kitabı 2.
- BİLEN, A. (2007). “Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Çabalar”. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 136.
- BİLİCİ, N. (2016). *Türk Vergi Sistemi*. Seçkin Yayıncılık. 36. Baskı. Ankara.
- BIRD, R. M., MARTINEZ VAZQUEZ, J., TORGLER, B. (2008). “Tax Effort in Developing Countries and High Income Countries: The Impact of Corruption, Voice and Ac-

- countability". Economic Analysis and Policy. Sayı 38(1).
- BREUSCH, T. S. ve PAGAN, A. R. (1980). "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics". The Review of Economic Studies. Sayı 1(47).
 - ÇAĞDAŞ, Y., ERALP, A., ŞAHİN, S. (2020). "Vergi Açığı Üzerinde Sosyo-Ekonomik ve Finansal Gelişmişliğin Etkisi: Bölgesel Bir Analiz". Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı 1(16).
 - ÇAŞKURLU, E. ve AYDIN, S. (2013). *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi Yayınları. 2. Baskı. Ankara.
 - ÇELİKAY, F. (2018). "Vergi Yükünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki iller Örneğinde Ampirik Bir Analiz (2005-2014)". İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi. Sayı 3(5).
 - DÖKMEN, G. ve TEKBAŞ, A. (2011). "Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Kamu Gelirlerinin Bölgesel Analizi". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları. Sayı 56.
 - DURKAYA, M. ve CEYLAN, S. (2006). "Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme". Maliye Dergisi. Sayı 150.
 - EBERHARDT, M. ve Stephen BOND, S. (2009). "Cross-section dependence in nonstationary panel models: a novel estimator". Munich Personal RePEc Archive Paper. Sayı 17870.
 - EMIRMAHMUTOĞLU, F. ve KOSE, N. (2011) "Testing for Granger causality in heterogeneous mixed panels". Economic Modelling. Sayı 28(3).
 - Gelir İdaresi Başkanlığı. "Basit Usulde Tabi Olan Mükellefler için Vergi Rehberi". (https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/yayinlar/Basit_usul_rehber_2020.pdf). Erişim tarihi: 10 Şubat 2020.
 - GÖÇER, İ., Mercan, M., BULUT, Ş., DAM, M. M. (2010). "Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 28.
 - GUPTA, A. S. "Determinants of Tax Revenue Efforts in Developing Countries". IMF Working Paper. Sayı 07/184.
 - GÜLER, A. (2012). *Şehir İçi Yolcu Taşımacılığından Elde Edilen Gelirlerin Basit Usulde Vergilendirilmesinin Mali Güç İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Denizli.
 - GÜMÜŞ, E. (2013). "Basit Usulde Vergilemenin Değerlendirilmesi". Vergi Dünyası Dergisi. Sayı 378.
 - GÖK, A. (2012). "Basit Usulde Vergilemenin Ekonomik Etkileri". Öneri Dergisi. Sayı 27.
 - KAYA, A. (2009). *Türkiye'de Bölgesel Net Mali Yansıma*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara.
 - MARSDEN, K. (1983). "Links between Taxes and Economic Growth Some Empirical Evidence". World Bank Staff Working Papers. Sayı 605.
 - MUCUK, M. ve ALPTEKİN, V. (2008). "Türkiye'de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975 - 2006)". Maliye Dergisi. Sayı 155.
 - ORGAN, İ. ve GÜLER, A. (2012). "Şehir İçi Ulaşım Faaliyetlerinde Kazancın Basit Usulde Vergilendirilmesinin Yarattığı Vergi Adaletsizliği: Denizli Örneği". Maliye Dergisi. Sayı 163.
 - ÖZEL, S. (2000). "Türk Vergi Sisteminin Genel Değerlendirilmesi ve Son Değişiklikler". Mali Çözüm Dergisi. Sayı 51.
 - PESARAN, M. H. (2007). "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence". Journal of Applied Econometrics. Sayı 2(2).

- PESARAN, M. H., Ullah, A., YAMAGATA, T. (2008). "A biasadjusted LM test of error crosssection independence". The Econometrics Journal. Sayı 1(11).
- SABAN, N. (2006). *Vergi Hukuku*. Beta. 6. Baskı. İstanbul.
- SAĞBAŞ, İ. ve SARUÇ, N.T. (2014) "Türkiye'de Bölgesel Vergi Yüküne"Formül Yöntemiyle Vergi Tahsisi" ile Farklı Bir Bakış". 29. Türkiye Maliye Sempozyumu (16-20 Mayıs 2014 Antalya) Tam Metin Bildiriler Kitabı.
- SAĞDIÇ, E. N. (2019). "Vergi Gelirlerini Belirleyen Faktörlerin Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 60. 2019. s.155-178.
- SARAÇOĞLU F., EJDER H. L., ENGİN İ. (2014).*Maliye Ders Notları*. Gazi Kitabevi. Ankara. 2014.
- SARUC, N. T., SAGBAS, I., CIGERCI, I. . "The Geographical Distrubution of Public Expenditures and Tax Revenues in the Turkish Case: A Convergence Analysis ". Third International Conference on Business, Management and Economics (16-17 June 2007, İzmir) Selected Proceedings 3.
- SARUÇ, N.T., TUNALI, Ç.B., YILMAZ, C. (2018). "Türkiye'de Vergi Gayreti". Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi. Sayı 22(9).
- SEZGİN, Ş. ve SEZGİN, S. (2019). "Türkiye'de Vergi Tahsilat Oranları ve Siyasi Davranış". Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. Sayı 5(6).
- ŞENYÜZ D., YÜCE M., GERÇEK A. (2015). *Türk Vergi Sistemi*. Ekin Kitabevi. 12. Baskı. Bursa.
- TANZİ, V. (1981). "A statistical evaluation of taxation in Sub-Saharan Africa". International Monetary Fund Occasional Paper. Sayı.8.
- TEKBAŞ, A. ve DÖKMEN, G. (2007) "Türkiye'de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı". Maliye Dergisi. Sayı 153.
- ULUATAM, Ö. (2014). *Kamu Maliyesi*. İmaj Yayınevi. Ankara.
- UĞURLU, U. (2011). "Basit Usule Tabi Mükelleflerin Amortismanına Tabi İktisadi Kıymet Satışından Elde Ettikleri Kazancın Vergilendirilmesi". Mali Çözüm Dergisi. Sayı 105.
- Vergi Usul Kanunu. "486 sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği". 30273 sayılı T.C Resmi Gazete. 17 Aralık 2017.
- WESTERLUND, J. (2008). "Panel cointegration tests of the Fisher effect". Journal of Applied Econometrics. Sayı 23(2).
- WIDMALM, F. (2001). "Tax Structure and Growth: Are Some Taxes Better Than Others?". Public Choice. Sayı 107(3-4).
- YILDIZ, B., YILMAZ, C., AKBULUT, G. (2012). "Türkiye'de Basit Usulde Vergilendirme ile Toplam Vergi Gelirleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi". Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi. Sayı 10.
- YILDIZ, F. ve SANDALCI, U. (2019). "Vergi Yapısı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye'de İller Düzeyinde Ampirik Bir Analiz (2004-2014)". Vergi Dünyası. Sayı 452.
- YILMAZ, G.A. (2009). *Kamu Maliyesi*. Türkmen Kitabevi. 4. Baskı. İstanbul.